

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 782

מסכת ראש השנה י' - ט"ז ♦ ערלה א', ר' - ב', א'

בס"ד, י"ח אייר תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ הצבת אילנות בבתי הכנסת ובבתים
- ♦ ערבוב השטן בתקיעות חודש אלול
- ♦ ייחודו של ראש חודש אלול
- ♦ קול תקיעת הגאולה
- ♦ מדוע אין מברכים את חודש תשרי?

♦ שטיחת עשבים בבית הכנסת בשבועות

- ♦ שנת השמיטה, שנת מעשר שני - או מעשר עני??
- ♦ הפרשת תרומות בארץ עמון ומואב
- ♦ הוראת רבה של ירושלים
- ♦ אלה פירות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה
- ♦ רמב"ן - ענבים וזיתים, פטורים

דבר העורך

מקל הנדודים

מקלו היה סמלו. מקל שלא הוד ולא הדר לו. ענף עץ שבנסיבות אומללות נכפף ראשו עם השנים, הפך למקלו הנאמן שליווהו בכל נדודיו. **צדיק** היה האיש. לא רק אנשים בעלי עין חדה הבחינו בדבר. עדינותו ואצילותו בלטו וזהרו ככל שניסה להציג את עצמו ולהשפיל את מבטו. הוא ומקלו נהגים היו לצאת לנדודים מעת לעת, מסיבות השמורות עמו, שוהים בעיירה ימים אחדים וממשיכים הלאה, על פני הכדור. **בכל** מסע נדודים שכזה, נוהג היה לפקוד את אחת העיירות שעל אם הדרך. לראשונה הזדמן אליה מבלי דעת, בעודו שקוע בתורתו ובתפילתו, תעה בדרכים ולפתע מצא עצמו מקיש עם מקלו על משעול אבנים חלקות, משמע, שביל-מעשה-אדם. כדור הארץ הפנה זה מכבר את גבו אל השמש, ומיועדנו החיש פעמיו אל עבר בית המדרש. מעריב. **אחר** תפילת ערבית התפזרו המתפללים, זה בכה וזה בכה, למעט אחד מהם, שהתקרב, התיישב לידו, לפת את מקל הנדודים מעשה חביבות ושאל, "מאין יהודי?".

- "דע מאין באת", השיב בחיוך.
 - "והיכן יסעד כבודו?". שוב חייך.
הוא הבחין כי לפניו איש מעלה, ובלא אומר ודברים נטל את מקלו והחל מוליכו אל עבר פתח בית המדרש, וההלך - אחריו.
מני אז היו השניים ידידים שבשתיקה. כל שביקש המארח טוב הלב היה להיטיב עם ההלך הקדוש, כפי שכינתהו רעייתו בסילודין, ומעולם לא הטרידו

דף טו/א

שנת השמיטה, שנת מעשר שני - או מעשר עני??

מדוע יש פירות שבשנת השמיטה מפרישים מהם מעשר, ולא זו בלבד אלא שיש המחמירים להפריש מהם מעשר כפול, גם מעשר שני וגם מעשר עני??

נפתח תחילה בציון העובדה, כי אף על פי שהכל יודעים כי פירות שנת השמיטה פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות, יש מקרים יוצאים מן הכלל. להלן דוגמה אחת.

פירות שגדלו בחוף לארץ: פירות שגדלו בחוף לארץ אינם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות. ברם, אם פירות אלה הובאו לארץ לפני גמר מלאכתם, וכאן, בארץ ישראל, הושלמה מלאכתם - הרי הם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות. וכגון, תבואה שנקצרה בחוף לארץ והובאה לארץ על גבעוליה וקליפותיה ובארץ ישראל דשו את התבואה והפרידו את הגרעינים מן המוץ, הרי נגמרה מלאכתם בארץ ישראל וחייבים בתרומות ובמעשרות.

מעתה, אם בשנת השמיטה הביאו תבואה שכזו לארץ ישראל, אין עילה לפטור אותה מן המעשר. שכן, קדושת שביעית לא חלה עליה, מפני שלא גדלה בארץ ישראל שרק בה חלה קדושת שביעית. לפיכך, הואיל ומלאכתה נגמרה בארץ ישראל, חובה להפריש ממנה תרומות ומעשרות.

לאחר שהגענו למסקנה זו, אנו עומדים בפתחה של שאלה מרתקת ביותר.

מעשר שני ומעשר עני: כידוע, כל סוגי התרומות והמעשרות קבועים ותקפים בכל שנה ושנה, כגון, תרומה גדולה לכהן וכו'. ברם, שני מעשרות מתחלפים לסירוגין זה בזה, מעשר שני ומעשר עני. בכל השנים מפרישים מעשר שני [הנאכל בירושלים בקדושה על ידי הבעלים] אך בשנה השלישית והשישית למחזור שנות השמיטה, מפרישים מעשר עני הניתן לעניים.

עלינו, איפוא, לברר, איזה מעשר יש להפריש מפירות שנת השביעית החייבים בתרומות ומעשרות, האם מעשר שני או מעשר עני?

ובכן, הרמ"א פוסק (סימן של"א סעיף י"ט), כי יש להפריש מעשר עני!

הפרשת תרומות בארץ עמון ומואב: טעם הדבר, לפי שמצאנו במשנה (ידים, פרק ד' משנה ג'), כי בארץ עמון ומואב, שדין הפרשת תרומות ומעשרות בהם הוא מדרבנן, תקנו חכמים שפירותיהם חייבים הפרשת תרומות ומעשרות גם בשנת השמיטה - לטובת עניי ארץ ישראל. כלומר, כדי

צעילוי נשמת

הרב **בן ציון פיגלסון** ז"ל
 ב"ר משה הלוי ז"ל
 נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה
 ריבץ תורה לעדרים בישיבת ת"א
תנצב"ה
 הונצח ע"י ילדיו שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אליהו יחיאל מירון** ז"ל
 ב"ר יצחק ז"ל
 נלב"ע י"ט באייר תשנ"ט
תנצב"ה
 הונצח ע"י
 ידידיו משפחת מירון שיחיו - תל אביב

צעילוי נשמת

הר"ר **זלמן פנחס מובשובסקי** ז"ל
 ב"ר חיים זאב ז"ל
 נלב"ע ט"ו באייר תשע"ג
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת

מרת **חיה מובשובסקי** ע"ה ב"ר זלמן ז"ל
 נלב"ע כ"א באייר תשמ"ט **תנצב"ה**
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

שעניי ארץ ישראל יקבלו את הפרשת מעשר עני של שנה זו, לא החילו קדושת שביעת על מקומות אלה. הרי לנו הוכחה מפורשת, כי כאשר יש צורך להפריש תרומות ומעשרות בשנת השמיטה - מפרישים מעשר עני ולא מעשר שני.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כתב דברים ארוכים בנושא (שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ל"ז), בהם הוא שוטח תמיהה רבתי על פסיקה זו, כדלהלן.

"שנת המעשר" - שנה מיוחדת של מעשר עני: שומה עלינו לדעת, כי מעשר שני ומעשר עני אינם מוגדרים כשני מעשרות המתחלפים זה בזה, פעם מעשר שני ופעם מעשר עני. מעשר שני הוא הנמנה על הסדר הרגיל של הפרשת תרומות ומעשרות, אלא שציינה התורה, כי בשנה השלישית והשישית לשמיטה, המוגדרות "שנת המעשר", יש לחרוג מסדר הפרשת תרומות ומעשרות ולהפריש מעשר עני חלף מעשר שני. נמצא, שבשנה השביעית, שלא הוגדרה כ"שנת המעשר", יש להפריש מעשר שני... (תוספות רי"ד בסוגייתנו).

שמה תאמר, כי לימדונו חכמים בתקנתם לגבי ארץ עמון ומואב להפריש מעשר עני לטובת העניים, אדרבה! מכאן נלמד כי היתה זו תקנה מקומית וייחודית, שאם לא כן, מדוע לא הורו חכמים תקנה כללית, כי מכל פירות שמיטה החייבים בתרומות ומעשרות, יש להפריש מעשר עני? הרי לנו, כי היתה זו תקנה מוגבלת לארץ עמון ומואב בלבד, שכאשר חידשו חכמים את חיוב תרומות ומעשרות, עת קידש עזרא את ארץ ישראל והניח מקומות אלה כדי שיסמכו עליהם עניים [כמבואר בפירוש הר"ש על המשנה במסכת ידים, שם].

רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מוסיף להקשות ולהוכיח כן מדברי הראשונים, עד שהוא מביע פליאה: "וכיון שכן, אתמה מאד, איך נוהגים למעשה להקל ולסמוך רק על הפרשת מעשר עני בלבד", מפני שלכאורה פירות אלה חייבים בהפרשת מעשר שני.

הוראת רבה של ירושלים: בסיום דבריו הוא מצייין, כי הראוהו שהגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, אכן הורה להפריש לחומרא מעשר עני ומעשר שני גם יחד, תוך התנייה כי המעשר שצריך להפריש הוא שיחול.

ראוי לציין, כי החזון איש זצ"ל נקט הלכה למעשה כדעת הרמ"א, כי יש להפריש מעשר עני בלבד (ראה דרך אמונה, הלכות שמיטה פרק ד' ס"ק קס"ט, ר"ח).

דף טו/ב כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל

אלה פירות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה

במאמר הבא נעמוד בקצרה על שיטות הראשונים לגבי חיוב הפרשת תרומות ומעשרות מן התורה.

"דגן תירוש ויצהר": התייחסות מפורשת בתורה להפרשת תרומה, יש רק לגבי שלשה סוגי מאכל (דברים יח/ד): "וְאֵשֶׁת דָּגָן תִּירֶשֶׁן וְיִצְהָרְךָ... תִּתְּנֶן לָוִי". דגן - תבואה. תירוש - יין. יצהר - שמן. מה עם כל היתר?

כל פירות האילן: הרמב"ם (הלכות תרומות, פרק ב', הלכה א') נוקט כי כל פירות האילן חייבים בתרומות ובמעשרות, ולא נקט הפסוק "תירוש" ו"יצהר", אלא כדי ללמדנו כי כל פירות האילן חייבים בתרומות ומעשרות (כסף משנה, שם).

רוב הראשונים סוברים כי מן התורה רק דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומות ומעשרות (ראה תוספות, ראש השנה, י"ב, ד"ה תנא; בבא מציעא, פח/א, ד"ה הבא בתאנה; עבודה זרה, נח/ב, ד"ה בצר; חולין, ו/ב, ד"ה והתיר; בכורות, נד/א, ד"ה ושני; רש"י בכמה מקומות; ר"ן ורשב"א בחידושים לבבא מציעא, פח/ב; רב"ד, הלכות מעשר, פרק א', הלכה ט', בהשגות).

שבעת המינים: שיטה ייחודית מובאת בשיטה מקובצת (בבא מציעא, פח/ב): "דכל שבעת המינים שהם חייבים בביכורים - חייבים בתרומה ומעשרות" [ע"ש מקור לדבר].

רמב"ן - ענבים וזיתים, פטורים: ואילו רמב"ן (דברים, יב/ד) כתב, כי לא זו בלבד שרק דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומות ומעשרות, אלא שאפילו ענבים וזיתים, מהם מייצרים את התירוש ואת היצהר - פטורים מתרומות ומעשרות. רמב"ן מדגיש, כי יודע הוא שישנן שיטות אחרות וכותב: "ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים".

על שיטתו ידועה קושיית הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, הן הלכה בסיסית בדיני תרומות ומעשרות קובעת, כי אין להפריש מן "החיוב על הפטור" ולהיפך. כלומר: אין להפריש פירות הפטורים מהפרשת תרומות ומעשרות עבור פירות החייבים, וכגון, פירות שחיובם מדרבנן בלבד, אינם יכולים לשמש כמעשר עבור פירות שחיובם מן התורה, לפי שהחייבים מדרבנן, "פטורים" מדין תורה, ואין להפריש מן הפטור על החיוב.

והנה, למרבה הפלא משנה מפורשת היא, כי אפשר להפריש זיתים עבור שמן! הרי לנו כי זיתים חייבים בהפרשה מן התורה!

בשאלות ובתהיות. אחת לחודשים אחדים היה ההלך מופיע בבית המדרש לפנות ערב. מעולם לא פנה אליו וביקש להתארח, כי אם ישב בפניה שאווה לו למושב והגה בכתביו והוא כבר היה פונה אליו, נוטל את מקלו ומוליכו לביתו.

חלפו שנים. באחד ממסעי נדודיו גילו כמה מאן דהואים כי רב כוחו של ההלך בברכות, ותוך שבעות אחדים השתנו חייו לבלי הכר. נגד רצונו אמנם, אך כדרכו בקדש, כשם שתחילה לא ביקש מאומה מאיש, כך לא ביקש עתה לבלי ילווהו. כמאז ומתמיד הלך לאן שרצה ללכת. בודד - מוטב. מלווה על ידי יהודים - מוטב להם.

באחד הימים נשמעו פעמי מרכבות בואכה העיירה. כרכרות מסוגים שונים, עם רב, נשואי פנים שיסבו בעגלות, ועגלונים נמרצים שהובילום בהתלהבות, תוך סיפוק רב על ההמולה העולה מאופני מרכבותיהם, ועל האבק המיתמר תחת פרוסת סוסיהם.

הוא, ההלך, ישב עם מקלו בתוך אחת הכרכרות. יהודים ביקשוהו לעלות לעגלתם. עלה. שאלוהו לאן פניו מועדות. ענה. לדידו, אם יעזבוהו לנפשו בודד על אם הדרך - יוסיף להלך לאיטו על מקלו, כמימים ימימה. אחרי הכל, הרהר לעצמו, כולם הולכים לאותו מקום, מה זה משנה באיזו דרך.

במבואות העיירה המתינו שועי המקום ונכבדו לקבל את פני הצדיק ששמעו הלך למרחקים. לגביר העיירה כבר היתה חזקה לארח בביתו את האורחים המכבדים את מארחם, ואך כמובן מאליו התקבלה עמידתו בראש הציבור, בלוויית הגבאים והפרנסים, כדי לקבל את פני הצדיק ולהזמינו להתארח בביתו.

מפה ומשם צבאו המון על פתחי הכרכרות, סוס צונף הרחיק לרגע את המתקבלים, אך מיד שבו והצטופפו לראות את פני הצדיק.

הגביר מעולם לא ראה את פניו. למען האמת, ראה גם ראה, בבית המדרש, בפניה הקבועה, עם המקל, פעמים רבות. אך הוא לא ראה. בדמיונו חזה דמות נשואת פנים, זקן כסף, עיניים שחורות, גבות מכווצות וכפות ידיים מכוונות זו בזו. מיד ניגש והושיט את ידו לאחד ממלווי הצדיק שהלם את חזיונו, והלה נרגש מן הכבוד הרב, נאלם דום, וטרם הבין מה אירע לו, הובל החוצה בידי נרגשים בעלי כח מבני העיירה, והחבורה נעשמה כדבוקה מתגלגלת בדרכה אל בית העשיר.

כשביקשוהו לומר דבר מה לכבוד הנאספים, פתח וגמגם: "זה לא אני".

הכל הסתובבו לאחור ולפנים. הצדיק איננו. העוגה הגדולה שהוכנה לכבודו כבר נפרסה ונאכלה זה מכבר. בקבוקי הי"ש רוקנו אל גרונות שמחים. לשווא. בביתו הדל של המארח הוותיק, ישב ההלך, לגם את כוס החמין אליה היה רגיל, תוך עיון בכתביו, ואכל קמעא פת, גבינה ובצל ירוק, כמימים ימימה.

לא חלף זמן רב והמון אדם גדש את ביתו של המארח הוותיק, בראשם הגביר שלא ידע את נפשו. לא היה צריך להמתין זמן רב כדי לפתור את התעלומה. זאת הפעם פתח ההלך פיו בקול צלול ויואמר: "כבוד הגביר. זה שנים שאנוכי מבקר בעייתכם. מעולם לא הזמנתני על ידך להתארח בביתך, לסעדו על שולחןך וללון על מיטתך. כלום היום נתעלתי והתקדשתי ואך לפני חודשים אחדים לא מעלה ולא קדושה היו בי? לא כך. אלא שאתה חפץ בסוסים ובמרכבות, בעגלות ובהמולה הנלווית אלי כיום.

הנה הם, הצביע ההלך אל ביתו של הגביר. הסוסים - באורוותך. העגלות והמרכבות - גם כן. ההמולה - כולה שלך. אני - כאן!

שמענו מאחד הדרשנים: זכריה הנביא מתנבא: "רני ושמחי בת ציון, כי הנני בא ושכנתי בתוך נאום ה'. ונלוו גויים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוךך".

בשורת הגאולה פורשת את כנפיה. רני ושמחי בת ציון. שמחה שאין לשערה, אחר אלפי שנות סבל. בורא העולם יתגלה לעיני כל דרי עולם. ונלוו גויים רבים אל ה' ביום ההוא. אומות גדולות וחשובות יבקשו להתכבד במשכנו של הקב"ה בתוכם, אבל... ושכנתי בתוךך. הקב"ה יפנה אל אכסנייתו הקבועה. אל האומה שהיוותה משכנו בימי הגלות הקשים והמרים, ללא אומר וללא דברים עבדוהו וקיימו את רצונו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף טז/א ובחג נידונין על המים **חג סוכות**

כתב בעל תוספות יום טוב:

מדוע סוכות בפרט נקרא 'חג'?

מפני שחג פירושו כפשוטו הוא מלשון לחוג ולהסתובב במחול (ראה חגיגה י"ב), וכיון שבסוכות היתה שמחה יתירה - שמחת בית השואבה, בה רקדו במחולות, לכן נקרא חג הסוכות בשם הסתמי 'חג', עת המחולות.

החזון איש זצ"ל (שביעית, סימן ז', אות כ"ד) מבאר, כי הרמב"ן הפוטר זיתים וענבים מהפרשה, מתייחס לזיתים וענבים המיועדים להפקת שמן ויין, הללו בלבד פטורים, כי עוד יהיו יין ושמן ואז יפרישו מהם. אך ענבים וזיתים שאינם מיועדים ליין ושמן, חייבים בתרומות ומעשרות [אכן, בדברי הרמב"ן בבבא מציעא, שם, מבואר שמצדד כן].

מעניין לציין את השיטה הבאה. כידוע, לכל הדעות מן התורה ירקות אינם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות, וחובה זו קיימת בהם מדרבנן, כמבואר במסכתנו (יב/א). ברם, הסמ"ג (עשה קל"ו, קס"א) והיראים (סימן קמ"ז) נוקטים, כי שונה דינו של מעשר שני, הנוהג בכל הפירות ואף בכל הירקות! [ע"ש מקורו מהספרי, וראה בתועפות ראם על היראים].

ראוי לציין את דברי החזון איש זצ"ל (שם, אות כ"ג, כ"ה), כי נוקטים כדעת רוב הראשונים, כי מן התורה אין חובה להפריש תרומות ומעשרות כי אם מדגן תירוש ויצהר.

דף טז/א מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן

שטיחת עשבים בבית הכנסת בשבועות

מנהג קהילות ישראל לעטר את בתי הכנסת ואת בתי המגורים בפרחים לרגל חג השבועות. מעניין לגלות, כי קיימים שני מנהגים, השוכנים זה לצד זה, כל אחד מהם מטעם שונה לחלוטין.

"זכר לשמחת מתן תורה": מנהג פיזור עשבים ומיני ירק על רצפת בתי הכנסת והבתים, מוזכר ברמ"א (או"ח סימן תצ"ד סעיף ג'): "ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים, זכר לשמחת מתן תורה". החכם רבי שם טוב גאנין, כותב בספרו כתר שם טוב, להסביר מנהג זה בשם ספר עתיק יומין, על פי דרשת חז"ל (שבת פח/ב) על הפסוק (שיר השירים ה/ג), "לחיינו כערוגת הבשם", ש"כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים". זכר לבשמים אלה מקשטים את הבתים במיני ירק לקראת חג השבועות.

זכר לעשבים שלמרגלות הר סיני: הלבוש (או"ח שם) והחיד"א (ברכי יוסף, שם) כותבים, כי מנהג שטיחת העשבים על הקרקע הוא זכר למתן תורה, שהתורה ניתנה בהר סיני ולמרגלות ההר היו עשבים, כנאמר (שמות לד/ג) "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא", אם לא היו שם עשבים, לא היה צורך באיסור זה.

הצבת אילנות בבתי הכנסת ובבתים: מנהג נוסף רווח בעבר בקהילות שונות, והוא מנהג האילנות, כפי שכותב המגן אברהם (או"ח, סימן תצ"ד, ס"ק ה'): "ונוהגין להעמיד אילנות בבתי הכנסת ובבתים". לגבי טעמו של מנהג זה כותב המגן אברהם, כי ככל הנראה הוא נעוץ בכך שבעצרת נידוניים על פירות האילן, ולפיכך גם מקריבים בו ביום שתי הלחם כמבואר בגמרתנו (וראה ברש"י). מטעם זה, נהגו לתלות מיני ירק, כדי שיזכרו שאותו היום הוא יום הדין של האילנות ויתפללו עליהם.

התנגדות למנהג העמדת האילנות: ראוי לציין כי הגאון מוילנא זצ"ל התנגד למנהג העמדת האילנות והשתדל לבטלו, מפני שהעמדת אילנות ופרחים בהיכל בית הכנסת אומצה על ידי אומות העולם, "שעכשו חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם" (חיי אדם, כלל קל"א, סימן י"ג; מעשה רב, סימן קצ"א).

דבריו של הגר"א תלויים בדין שעסקנו בו בעבר, האם יש לעקור מנהגים שאומות העולם מחקים את מנהגנו, או שמא עלינו להתנזר רק ממנהגים ששרשם באומות העולם [ראה "מאורות הדף היומי" בבא קמא פג/א; מעילה יז/א].

דף טז/ב כדי לערבב השטן

ערכוב השטן בתקיעות חודש אלול

זה דורות נפוץ המנהג בקהילות אשכנז לתקוע בשופר בחודש אלול. מה מקורו של מנהג זה?

עיון בכתבי הראשונים מעלה, כי מקור המנהג הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ה / מ"ו - מהדורות שונות), שם לפי גירסאות אחדות נאמר כך: "התקינו חכמים שיהיו תוקעים בשופר בראש חודש אלול בכל שנה ושנה" (כך הנוסח לפנינו, וכן הוא בשבלי הלקט להלכות ראש חודש סימן רפ"א; כלבו, סימן ס"ה; אורחות חיים, הלכות ראש השנה, אות א, ועוד). ואילו הרא"ש (פרק ב', סימן י"ד) והטור (סימן תקפ"א), מביאים גירסה: "שהיה תוקעים בראש חודש אלול בכל שנה ושנה **וכל החודש**".

שני מנהגים: אכן, שני מנהגים היו. בקהילות מסוימות תקעו בראש חודש אלול בלבד, ודווקא ביום הראשון של ראש חודש - ל' באב (דעת זקנים מבעלי התוספות עקב יז/), ובקהילות אחרות נהגו כמנהג הרווח היום, לתקוע בכל יום מימי חודש אלול, החל מן היום השני של ראש חודש אלול (ראה משנה ברורה, שם, ס"ק ג', אולם ראה בלבוש, שארבעים יום הם מל' באב).

ייחודו של ראש חודש אלול: על ייחודו של ראש חודש אלול מבואר בפרקי דרבי אליעזר, כי בעלייתו הראשונה של משה רבינו ע"ה להר סיני, טעו ישראל במניין הימים, עד שהגיעו לידי חטא

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה, 24 שעות ביממה מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת

מרת **תמר איטה ברלינר** ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

ולא יהא לו פנאי להשטין על ישראל. בדרך זו יש ראשונים שכתבו, כי יש לתקוע בחודש אלול, כדי לערבב את השטן כדי "שלא יבין מתי יהיה ראש השנה, ולא יקטרג" (מהר"א קלויזנר בספר מנהגים דיני סליחות עמוד א).

מדוע אין מברכים את חודש תשרי? מהר"א קלויזנר (שם) קושר מנהגים נוספים ל"ערבוב השטן". לדבריו, אין מברכים את ראש חודש תשרי בשבת שלפניו, כנהוג ביתר החודשים - כדי להעלים מן השטן את זמן ראש חודש תשרי ולבלבלו. כמו כן, אין תוקעים ביום האחרון של אלול, בערב ראש השנה, כדי שיחשוב כי ראש השנה חלף עבר לו. זאת, ועוד: את מחזור פרשיות התורה הנקראות מידי שבת, אין מתחילים בראש השנה, בתחילת השנה - כדי לבלבלו, שלא יבין מתי מתחילה השנה.

שלא יתרגל השטן: הטעם המשמש את מהר"א קלויזנר כדי להסביר מדוע תוקעים בשופר בכל חודש אלול, הוא גם טעמים של ראשונים אחרים כדי לנמק, מדוע... אין ראוי לתקוע כלל בחודש אלול. בשם רבי משה מלוטרא מובא, כי מאחר שבתקיעת השופר בראש השנה השטן נבהל ומתבלבל, אם יתקעו בכל ימי חודש אלול, יתרגל לדבר ולא יבהל ולפיכך ראוי שלא לתקוע כלל.

מטעם זה הורה מהר"ם מרוטנבורג להפסיק לתקוע בשופר בחודש אלול שלושה ימים לפני ראש השנה כדי שלא יתרגל השטן לקול השופר שלושים יום רצופים "ואז אין יכולים לערבבו להבהילו, אבל כשחוזרים ותוקעים ביום הדין אז נרתע מלקטרג" [כוונתו שיש להפסיק שלשה ימים המבטלים את ההרגל המועט של עשרים וששה יום] (סדר ריינוס לערב ראש השנה, עמ' 37. מובא בקובץ הנ"ל עמוד ק"ו). מנהג זה להפסיק שלושה ימים לפני ראש השנה, מובא רבות בפוסקים (ראה מהרי"ל, מהדורת מכון ירושלים עמוד ר"ס, ועוד רבים), אבל אינו נוהג כיום.

מנהג נוסף שהתקבל הוא לתקוע בחודש אלול ביום ובלילה (כך מובא ברא"ש ובטור שם, וכבר הוזכר ברמ"א סימן תקפ"א).

מנהג נוסף היה לתקוע במשך ארבעים יום - עד יום הכיפורים (רוקח סימן ר"ז עמוד צ"ט). כן היו שנהגו לתקוע תשרי"ת תש"ת תר"ת (דברי קהלת מנהגי פרנקפורט עמוד 420), ולדעת הר"ח (סימן תקצ"ב אות ג) כן ראוי לנהוג, ויש עדות חסידיות שנהגות כן עד היום (ראה בקובץ הנ"ל עמוד ק"ח).

העגל, שסברו כי לא יירד משה יותר מן ההר ואמרו: "קום עשה לנו אלהים אשר ילך לפנינו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים - לא ידענו מה היה לו". לפיכך, כשעלה משה בפעם השנייה, לקבל את הלוחות השניים, העבירו שופר במחנה, למען דעת כי מיום זה מתחיל מניין ארבעים הימים שישהה בהר. לזכר תקיעה זו, עליה נאמר כי "הקב"ה נתעלה באותו היום באותו שופר" (פרקי דרבי אליעזר שם), תוקעים בשופר ביום ראש חודש אלול.

אולם, היו שלמדו מן הנאמר בפרקי דרבי אליעזר, כי בראש חודש אלול **מתחילים** לתקוע, וממשיכים כך במשך כל ימי החודש. לדעתם, כשם שהתקיעה למרגלות הר סיני בראש חודש אלול, נועדה למנוע את השנות הטעות שהובילה לחטא העגל, כך יש לתקוע בחודש אלול, לעורר את העם לתשובה ולהפרישם מן החטא (ראה ראב"ה ח"ב ר"ה סימן תקמב עמ' 239, וכן הוא בראשונים נוספים, עיין קובץ אור ישראל ל"ג, עמוד ק"א).

בראשונים (רא"ש וטור שם ועוד) מובא טעם נוסף לתקיעה בחודש אלול, שמקורו בדברי גמרתנו המתייחסת לתקיעת שופר בראש השנה, שתוקעים לפני תפילת מוסף [תקיעות דמיושב] ובתוך תפילת מוסף [תקיעות דמעומד]. הגמרא אומרת, כי התקיעה בשופר נועדה "לערבב את השטן". כאן חפצים אנו להבין, ערבוב שטן זה מה טיבו.

"ערבוב השטן" - הכנעת היצר הרע: ובכן, רש"י (ד"ה כדי לערבב) מפרש: "שלא ישטין. כשישמע ישראל מחבבין את המצוות - מסתמין דבריו". הוי אומר, זכות חיוב המצווה מגינה על ישראל. הרשב"א בסוגייתנו מביא שיש מפרשים, כי ערבוב השטן הוא הכנעת היצר הרע. כלומר, השטן הוא יצר הרע, כדברי ריש לקיש (בבא בתרא טז/א) ותכלית השופר לעורר את הלבבות לחזור בתשובה וכך לבלבל ולהכניע את היצר הרע. פירוש זה הולם את הדברים הנזכרים לעיל, שתקיעת השופר נועדה לעורר את הלבבות ולהרבות זכות ישראל.

קול תקיעת הגאולה: ברם, בראשונים נזכרו טעמים נוספים, על פי סודות קדושים שבסתרי הקבלה, כגון, פירושו של בעל הערוך המובא בבעלי התוספות (ד"ה כדי לערבב), שכשישמע השטן את קול השופר, יחשוב כי זהו קול התקיעה המבשרת על בוא הגאולה ומכך יתבלבל

אור 054.8454004 | DOOR

כל ההלכות שלא ידעתם מאורות ההלכה

חדש יצא לאור חלק ז'

סיכום של ספרי ההלכה האחרונים • ניסוח בהיר וקולח • כ-3500 ערכים במפתח העניינים

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | מאורות הדף היומי: 1700-500-151